

GUILLEM PONÇ, SECRETARI DEL REI MARTÍ, CONTEMPORANI DE BERNAT METGE*

I

L'ambient literari dins el qual actuaven els protonotaris, notaris i secretaris de la cancelleria reial, comença a prendre configuració a la història literària de Catalunya. No pas únicament perquè Bernat Metge pertanyia a aquella categoria de funcionaris, sinó perquè hom ha anat tenint consciència de llur influència renovadora a les lletres nostres. L'humanisme llatí trobà el seu primer suport a Catalunya entre els secretaris i notaris de la cancelleria.¹ Eren uns professionals de l'art d'escriure, i tot professionalisme pressuposa una escola i uns mètodes d'ensenyament. Un tal ensenyament, el donava la retòrica, la qual tenia dues parts: la primera retòrica era suasòria i donava normes per a exposar convenientment la matèria del discurs o escrit en forma agradable, segons certes regles de presentació del tema i també de ritme cadenciós (el *cursus* com en deien), per tal de captar la voluntat de l'auditori o del receptor de la missiva. La segona retòrica ensenyava a versificar.² Aquelles normes, concebudes per a la redacció en llatí, és natural que fossin adaptades per a l'ús de la nostra llengua, i per això influïren en l'evolució de la prosa catalana. Però era una tècnica medieval. El Renaixement se n'alliberà posant com a model la prosa ciceroniana en lloc del *cursus* tradicional a la cancelleria pontifícia. Al tombant del segle XIV, tanmateix, trobem a Catalunya no pocs funcionaris de la cancelleria oficial que, sense desprendre's del tot dels caminadors tradicionals, els simultaniaven amb un estil més lliure i amb idees i recursos retòrics apresos d'alguns autors clàssics.³

*Sobre el tema d'aquest estudi vaig fer una comunicació el 23 de maig de 1964 a la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'IEC.

1. J. RUBIÓ I BALAGUER, *La cultura catalana del Renaixement a la Decadència* (Barcelona 1964), 13 ss. i 25. — RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, II (Barcelona 1964), 335-355.

2. BALDWIN, *Medieval Rhetoric and Poetic (to 1400)* (New York 1928).

3. Bartomeu Sirvent, el qual, segons un dels seus col·legues, havia estat molt

Cal anar estudiant monogràficament els secretaris reials més importants a partir dels temps del rei *Cerimoniós* per a fixar algunes etapes cronològiques en els canvis duts a les nostres lletres pels aires del Renaixement. L'elogi del Petrarca per Pere Des-Pont⁴ i la traducció del *Valter* per Bernat Metge, no els podem posar tots sols com a punts de partida. Fariem la impressió que l'erudició d'un buròcrata o la capgirada instintiva d'un bon escriptor havien actuat revolucionàriament a la manera d'una mutació biològica. Cal cercar d'altres fenòmens que flanquegin o acusin aquells cops de mà, encara que no tinguin igual categoria literària. En cap estament no podem trobar-los tan explícits com en el dels secretaris reials. És clar que, per llur ofici, no podien tenir la independència de paraula o de pensament dels qui escrivien obres de lliure creació. Sempre havien de tenir present que el protonotari o el canceller, o el rei i el seu Consell, havien d'aprovar llurs redaccions. Però per això mateix tenen, al meu entendre, tanta significació les novetats de paraula o de concepte que de vegades ens sobten en la documentació.

Una objecció fonamentada podem fer al criteri de considerar una relació segura de paternitat entre el text d'un document i el nom que surt a les fórmules de la seva emissió. Ramon Gubern diu⁵ que «no li sembla gens segur que els documents fossin redactats necessàriament per l'escrivà el nom del qual apareix a les fórmules finals». D'acord, però quan el nom que surt al *manament*⁶ sabem cert que és d'un secretari, i el document té característiques individualitzadores, l'atribució no em sembla aventurada. Si volem estudiar la personalitat dels secretaris, haurem de prescindir de la munió d'escrits de rutina inevitables en tota administració, i fixar-nos en els documents importants en els quals el secretari glossava i interpretava la intenció del rei donant-los la forma de major eficàcia. Un rei tan personal com Pere *el Cerimoniós* no devia deixar gaire marge a les iniciatives dels seus secretaris, i, si les acceptava, era després d'haver-

temps *lacte Tulliano enutritus*, tant a les seves cartes editades per M. Olivar com al privilegi de Joan I en favor de la *Gaia Ciència*, observa el *cursus* (OLIVAR, *Notes entorn la influència de l'«Ars dictandi» en la prosa catalana de cancelleria de finals del segle XIV*, «Homenatge a Rubió i Lluch», Barcelona 1936). — CASAS I HOMS, *Torcimany de Lluís d'Aversó*, II (Barcelona 1956), 441-443.

4. Sobre Pere Des-Pont cf. RIQUER, *Obras de Bernat Metge* (Barcelona 1959), pàg. 50.

5. R. GUBERN, *Epistolari de Pere III*, vol. I (Barcelona 1955), 23.

6. Sobre el *manament* o *mandatum* i la seva pràctica cf. SEVILLANO, *Apuntes para el estudio de la Cancillería de Pedro IV el Cerimonioso* («Anuario de Historia del Derecho Español», XX, Madrid 1950, pàg. 48 del tiratge a part). Recordaré que no tots els secretaris tenien igual categoria. Hi havia secretaris primers i segons. Bernat Miquel era primer secretari del *Cerimoniós*, i Bartomeu Sirvent el substituïa en les seves absències. També, almenys al segle xv, hi havia secretaris *ad honorem*, sense dret a portar registres i tenir el segell (*SpF*, I. Reihe, vol. 21, 1963, pàgs. 243 i 248).

les molt sospesades.⁷ Amb altres reis, com Joan I, descurat en els afers públics, o Martí, consciencios i estricte, però malaltís i desbordat sovint pels problemes polítics i familiars, els secretaris podien fruit d'una major autonomia.

Al regnat del rei Martí correspon l'activitat més significativa del seu secretari Guillem Ponç. Alternà en les seves funcions amb Bernat Metge i Joan de Tudela. El meu pare, interessat pels documents que publicà amb el nom de Guillem Ponç al manament, en parlà amb elogi als *Documentes per la història de la cultura catalana* (II, pàg. LIV) i al *Diplomatari de l'Orient Català* (pàg. XLIII). L'esmenta al costat de Bernat Metge entre els secretaris importants del seu temps. En les seves converses em recomanava l'ampliació d'aquelles notícies. Estimulat pel seu desig, hi havia anat treballant, i al curs de 1936-1937, amb la senyoreta Hortènsia Coromines, havíem començat a eixamplar la recerca, al Seminari de Literatura Catalana de la nostra Universitat Autònoma. Sense donar-lo com a definitiu ni de molt, presento un resum del meu treball com a homenatge a la memòria de Lluís Nicolau d'Olwer, amic estimat des dels dies del nostre batxillerat, i capdavanter de la nostra colla als anys universitaris i, després, a l'Institut d'Estudis Catalans.

II

El nom de Guillem Ponç surt a les fórmules finals de documents a diverses publicacions sobre els darrers anys de Pere III de Catalunya-Aragó i dels primers del regnat del rei Martí. Les que més he posat a contribució són les següents: *Colección de Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, vol. I (Barcelona 1847); *Cortes de los antiguos reinos de Aragón*, vol. IV (Madrid 1901); F. Ehrle, *Martín de Alpartils Chronica* (Paderborn 1906); A. Rubió i Lluch, *Documentes per la història de la cultura catalana mig-eval* (Barcelona 1908-1921, 2 vols.); D. Girona i Llagostera, *Itinerari del rey En Martí* (AIEC, IV, 1913, i V, 1915); A. Ivars, *Dos Creuades valenciano-mallorquines a les costes de Berberia* (València 1921); D. Girona i Llagostera, *La darrera malaltia de la reina Maria de Luna* (Barcelona 1922); A. Javierre, *María de Luna, reina de Aragón* (Madrid 1942); A. Rubió i Lluch, *Diplomatari de l'Orient Català* (Barcelona 1947). Aquestes fonts documentals les he ampliadades, bé que no puc dir, honestament, completades, amb algunes recerques directes al nostre Arxiu Reial. La meua investigació no és exhaustiva, però crec que les línies de força dels anys més intensos de l'actuació de

7. GUBERN, *Epistolari*, I, 22.

Guillem Ponç resulten delimitades en allò que interessa el meu estudi. No em proposo pas d'escriure la biografia d'un secretari reial, sinó d'assenyalar algunes dades sobre la seva significació com a prosista.

Res no sé dels primers anys de Guillem Ponç. El seu nom apareix sempre en genitiu llatí (*Ponci*) en els registres, fins en els documents escrits en català o en aragonès dels quals ell autoritzava l'emissió. No hem de dubtar, però, que es deia Ponç, ja que així és anomenat als poquíssims documents que conec on es parla d'ell en català. Els seus hereus residien a Barcelona, i, per tant, és probable que també en fos fill. La primera vegada que l'he vist esmentat és en una carta de Pere III al vescomte de Rocabertí del 22 de desembre de 1385 (*Dip. O. C.*, pàg. 619). D'un any després, en conec alguns documents més del reg. 1292. No és dels secretaris que hi són més sovint esmentats. El seu nom en el manament porta també la carta del 14 d'abril de 1386 (*Docs. Cult. Cat.*, II, pàg. 291) sobre la construcció de la tomba a Poblet de la infanta Joana d'Empúries i aconsellant el monestir quant al dubte de l'abat si no li seria més útil de posar-se sota la protecció de la ciutat de Lleida que no pas sota la del comte d'Urgell. El secretari, en aquest punt, no degué fer gaire més que transcriure a la lletra l'opinió del Rei, tan seca i contundent és la clausulació que l'expressa. L'última notícia que conec de Ponç com a funcionari de l'escribania del *Cerimoniós* és del 8 de desembre de 1386 (*Dip. O. C.*, pàg. 635) i no té cap relleu especial.

El lloc que ocupava Guillem Ponç a la cancelleria de Pere III, ens el diu un document del 3 de gener de 1386, que ja fou assenyalat per Ferran de Sagarra,⁸ dient que exercia el càrrec de protonotari i tinent de segells. Així ho repeteix F. Sevillano,⁹ però en realitat, segons el document, era *lloctinent* del protonotari (ACA, reg. 1292, fol. 15^v):

«Quare vos fidelis locumtenens protonotarii nostri nostraque tenens sigilla Guillelmus Ponci in nostre exercicio scribanie sic commode ... vos gessistis, quod non solum quitaciones sed etiam vestitus quosquamque aliaque predicte scribanie ordinaria onera totius videlicet temporis per quod estis pro nunc comptum redditurus complete ac liberaliter persolvistis ...»

El Rei li promet nou mil sous com a compensació, pagadors sis mil per les despeses fetes durant un any, i tres mil pels cinc mesos que cal afegir-hi. Aquest any i mig era el temps que Guillem Ponç havia de retre comptes de la seva gestió. Això sembla indicar que, almenys durant un any i mig, havia ocupat interinament el lloc del protonotari difunt. De tota manera

8. F. de SAGARRA, *Sigillografia Catalana*, I (Barcelona 1916), 56.

9. *Loc. cit.*, 42.

resulta clar que era home distingit a la cancelleria reial. Altrament no li hauria estat confiat un lloc de tanta responsabilitat com la lloctinència de la protonotaria.

Mort el Rei, no he vist mai citat el nom de Guillem Ponç a la documentació de Joan I. Tampoc no apareix involucrat en el procés iniciat a la seva mort contra els funcionaris delats de la cúria. Degué passar tot seguit al servei del duc de Montblanc, el futur rei Martí, i hi restà fins a la mort. Pel setembre de 1392 el trobem a Sicília. Hi degué acompanyar el Duc quan, pel febrer, hi anà amb el seu fill Martí de Sicília a prendre possessió del regne. A Catània, el primer de setembre d'aquell any, el Duc, en nom del seu fill Martí i de la reina de Sicília, constituïa el noble Pere de Fenollet, vescomte d'Illa i de Canet, en vicari general dels ducats d'Atenes i Neopàtria que havien estat separats de Sicília des de llur incorporació a la Corona d'Aragó el 1379 (*Dip. O. C.*, pàg. 663). Era un nomenament *in vacuo*, ja que Atenes i Neopàtria eren del tot perdudes, i Salona vivia a precari, amenaçada per Bajacet. Guillem Ponç hi lluí la seva llatinitat més recercada i expressava amb reminiscències dels llibres sagrats el deure del rei de no abandonar el tresor que Déu li havia confiat. Aquesta peça diplomàtica és la primera que conec on Guillem Ponç embelleix el preàmbul d'un document amb consideracions morals i de teoria política. Cap altre text no he vist a la cancelleria on siguin expressats amb tanta de precisió i de naturalitat els motius pels quals els homes renunciaven «libertatem quam eis natura donaverat», per sotmetre's al jou d'un senyor.¹⁰

Pel maig de 1395 moria Joan I, i el seu germà era cridat a succeir-lo. Guillem Ponç era tornat a Barcelona, no sé en quina data. Com a secretari del nou Rei, que encara era a Sicília, actua de notari a les corts de Barcelona el juny i el juliol de 1396.¹¹ Després del juliol no he sabut tornar a trobar el nom de Ponç als processos de les corts, i Bernat Miquel és el secretari que hi apareix.¹² De tota manera era al servei de la Reina, i em

10. És curiós que Pere de Fenollet, en el nomenament del qual el secretari expressà concretament que la monarquia fou instituïda per Déu per afavorir la justícia, uns anys després, a les corts del 1409, declarava impertinent la pluralitat de principats, és a dir, de potestats (ELÍAS DE TEJADA, *Doctrinas políticas en la Cataluña medieval*, Barcelona 1950, pàg. 35).—Hem de demanar tots a Joan Ruiz i Calonja que ens doni l'estudi sobre els preàmbuls del temps del Magnànim i de Joan II, del qual publicà un avenç tan prometedor, a la seva concisa monografia *Valor literario de los preámbulos de la cancellería catalano-aragonesa en el siglo XV*, BRABLB, XXVI (1954-1956), 205-234.

11. *Cortes de los antiguos Reinos de Aragón*, publicades per la R. Academia de la Historia, vol. IV (Madrid 1901), 283 i ss.

12. Devia ésser familiar del secretari homònim de Pere el Cerimoniós citat a l'article esmentat a la nota 6, ja que aquest morí el 4 de juliol de 1384 (A. LÓPEZ DE MENESES, *Correspondencia de Pedro el Ceremonioso con la soldania de Babilonia*, «Cuadernos de Historia de España», Buenos Aires 1959, pàg. 312).

sap greu de no haver pogut examinar els registres de la seva lloctinència i de la tresoreria esmentats per Aurea Javierre,¹³ perquè ells han de contenir moltes dades personals del qui acabà actuant de protonotari de Maria de Luna. El 12 d'octubre de 1396 Guillem Ponç inaugura el reg. 2289, que fins al fol. 40 només conté documents de la Reina.

Ignoro en quina forma el rei Martí cridà el seu secretari, però el 2 d'abril de 1397 surt a Avinyó al costat del Monarca, que venia de Sicília. No sembla pas que n'hagués sortit acompanyant el Rei. Ho féu Joan de Tudela, nomenat secretari a Catània el 27 de juliol de 1396, tal com ho fa constar el primer foli del reg. 2238. En canvi, el reg. 2239 és iniciat a Avinyó per Guillem Ponç a la data més amunt indicada. El secretari degué entrar a Barcelona amb el Rei el 27 de maig de 1397. Una de les peces diplomàtiques en les quals intervingué després d'aquesta data es refereix al procés que per iniciativa de la Reina s'havia obert contra diversos oficials de Joan I.¹⁴ És la resposta del 7 de juliol de 1397 contestant els capítols presentats al rei Martí pels jurats i prohoms de València demanant quin criteri inspiraria el seu govern. València volia que el procés incoat s'acabés aviat, i la resposta deixa entreveure una certa indecisió del Rei quant a la seva posició respecte als encartats, o almenys d'alguns d'ells, com si li sabés greu de veure'ls-hi compromesos. Ignoro si el document és conegut, i per això, i perquè encara hi ha caps per lligar en aquell afer, en copio el text:

«Al tercer capítol responem que fem, tant com nos és possible e entenem a fer avant, que'ls dits consellers e curials seran breument en lur justícia despatxats, car bé veiem que prou e massa ha durat lur procés; e nós personalment havem hoïda relació dels processos d'alcuns dels delats, e plaguere'ns que'ls aguéssem trobat en altre apuntament e en altra forma que són, a fi que en condemnar o en absoldre poguéssim procehir pus prestament» (reg. 2239, fol. 35^v).

D'ara endavant Guillem Ponç és al costat del Rei, tant durant els seus desplaçaments com a Barcelona, i el 1401 era notari a les corts d'aquesta ciutat.¹⁵ He trobat alguna notícia de concessions del Rei a favor d'ell. Pel febrer de 1399 li foren donats 120 florins d'or d'Aragó per la compra d'una mula (Mestre racional, reg. 403, fol. 65). El 6 de desembre de 1400 Martí *el Vell* escriví al seu fill, el de Sicília, repetint-li el prec

«que restituíssets a'n Guillem Ponç, nostre secretari, tot ço que li és estat llevat en aqueix regne que nós e vós li havíem donat, e li'n façats

13. A. JAVIERRE, *Maria de Luna* (Madrid 1942), 164 i 167.

14. M. MITJÀ, *Procés contra els concellers domèstics i curials de Joan I*, BRABLB, XXVII (1958), 375-417. — RIQUER, *Obras*.

15. *Cortes de los antiguos Reinos...*, IV, 413.

sufficient esmena ... per tots los bons serveys que el dit Guillem ha fet e fa incessantment a vós e a nós» (reg. 2299, fol. 14).

Per carta del 29 de setembre de 1400 el Rei li donà mil florins d'or «en ajuda de comprar un alberch» del qual no és indicada la localització. Pel desembre de 1402 encara n'anava rebent diners a compte (Mestre racional, reg. 409, fol. 100^r). El 12 de maig de 1404 li són lliurats 6 000 sous de Barcelona «in remuneratione laborum per vos fidelem secretarium nostrum in secretariatus officio» (reg. 2257, fol. 116).

Res no sembla indicar en la documentació que l'any 1405 hagués d'ésser el darrer de la vida de Guillem Ponç. Precisament aquest any, tant al llibre del P. Ehrle sobre Martín d'Alpartil, com a l'*Itinerari* de Girona i Llagostera, trobem mostres brillants de la seva intervenció en els afers polítics com a secretari de confiança del Rei. El 6 d'agost encara veiem cartes avalades amb el seu nom, i el 17 morí, no sabem on ni si sobtadament. En un llibre de *notaments* de Pere d'Artés, tan conegut a la nostra història literària (Mestre racional, reg. 658, fol. 140), trobem la minuciosa *definició*, com deien aquells buròcrates, dels últims comptes de Guillem Ponç, «secretari del senyor Rey, regent los officis de prothonotari e secretari de la senyora Reyna», feta per a tranquil·litat del seu hereu i germà Andreu Ponz el 30 d'abril de 1406. Això fa pensar que no era casat o que morí sense fills. Segons la *definició*, la Reina, el 22 de maig de 1401, a la mort de Bartomeu Sirvent, el notable *dictator* entorn del qual girava la constellació de tècnics en l'art de la prosa, un epistolari dels quals publicà Marçal Olivari, nomenà Guillem Ponç com a protonotari i successor del difunt. A l'esmentat epistolari és feta sovint referència a un *Guillelmus*, parent del Sirvent i deixeble seu, el qual potser podríem identificar, encara que només fos hipotèticament, amb Guillem Ponç.

En un sol document ens és tramesa la data de la mort de dos importants professionals de la cancelleria: de Bartomeu Sirvent i de Guillem Ponç. Poques són les dates exactes de l'òbit dels nostres escriptors medievals que ens són pervingudes. Si les coneixem, així com la d'un altre secretari notable, Bernat Miquel, hem d'agrair-ho a la pedantesca precisió de la burocràcia notarial. El document que segueixo diu que Guillem Ponç començà a actuar com a protonotari el 6 de juliol de 1401, i que continuà en el càrrec fins al 17 d'agost de 1405 «que passà d'esta vida». Ell tenia els segells de la Reina i en cobrava els drets. Un cop comparada la suma dels pagaments amb la de les receptes, el compte resultava *quiti e equal*. A l'hereu no li correspongué, doncs, de percebre ni de pagar res.

Tot i treballar el secretari al servei de la Reina, sabem pels documents donats a conèixer pel P. Ehrle que, des de l'estiu de 1397 fins a la vigília

de la seva mort, Guillem Ponç intervingué molt activament en les difícils relacions del Rei amb el papa d'Avinyó Benet XIII i amb els prínceps interessats en la solució del cisma. Sempre veiem el seu nom autoritzant els capítols de les instruccions donades als ambaixadors o en peces diplomàtiques molt delicades. Sobretot quan el rei *Cerimoniós*, per una decisió poc meditada del de Sicília, que el seu pare «per conservació de sa honor necessàriament haurà complir, jatsia li fos e li sia molt desplaçant» (Ehrle, pàg. 393), es trobà en posició difícil tant envers el jove Rei com envers el Papa. Ja veurem més endavant la carta que per tal motiu escriví el Rei al camarlenc del seu fill blasmant els qui l'havien mal aconsellat. El Rei dictava amb *congoxosa basca*, però el seu secretari confident, fatigat de tant de treball de redacció, no s'estigué un dia de manifestar-ho al Papa en una lletra a ell adreçada, escrita en nom del Rei i posant en boca seva el cansament que sentia l'escrivent:

«Piget quippe manum nostram et digiti sunt gravati fabricatione prenimia et densissima litterarum» (Ehrle, pàg. 321).

III

Del temps que Guillem Ponç treballà per al rei Martí hi ha molts textos que mereixen d'ésser remarcats entre els que el secretari autoritzà amb el seu nom, tant per l'estil com pels conceptes que expressen. Són en llatí i en català, i també n'hi ha d'aragonesos, bé que menys significatius. Em fixaré de primer en els llatins.

El secretari no era un humanista. No sabem que s'hagués format a cap universitat. Igual que els seus col·legues, era fill de l'escrivania reial del temps del *Cerimoniós*. Dominava el tecnicisme jurídic i administratiu. Quant a l'estil de les seves lletres en llatí, no cal dir que era fidel al *cursus* tradicional. A part les reminiscències habituals dels llibres sagrats i les figures mítiques de l'antiguitat, que eren patrimoni comú, el que més caracteritza les redaccions de Guillem Ponç són certes modalitats emfàtiques i el gust per una mena de tremendisme en els moments que volia suggerir situacions de gran tensió. Així ho veiem a la carta dirigida pel Rei el 20 de desembre de 1401 als cardenals rebels d'Avinyó i als regidors de la ciutat, culpables aquests d'haver actuat «adversus nostram amandissimam nacionem». Els mots amb els quals comença la carta són típics del temperament de qui l'escrivia:

«Dum crudelitatis horridos habitus, species truculentas, spiritus violentos vocesque terribiles et nefandas ...» (Ehrle, pàg. 293).

Guillem Ponç s'apassionava per les grans commocions, i per tal de ponderar-ne el perill, es valia de l'únic mitjà al seu abast: emprar els mots com si fossin armes.

Si la finalitat de la lletra no exigia amples justificacions morals per tal de guanyar l'adhesió de la persona a qui el Rei s'adreçava, el text s'allunya poc dels formularis corrents. Però quan les circumstàncies eren excepcionals o bé hom volia donar solemnitat a una decisió que calia fer pública, llavors el redactor solia fer-la precedir d'un preàmbul que tenia quelcom de discurs. El document esdevenia llavors un mitjà d'exposició de criteris, posats en boca del sobirà o, si voleu, suggerits per ell o pel seu consell, però d'ordinari conjuminant idees pròpies dels secretaris. Cal distingir, doncs, en els documents, el pensament que els informa, de la retòrica que els embolcallava.

Quant al primer, i poso un exemple, l'any 1398 el secretari havia d'escriure sobre un que, essent *bartholomista*, és a dir, partidari de Bartomeu Prignani, el papa de Roma Urbà VI, havia obtingut una dignitat eclesiàstica. Cerca llavors la manera de justificar la queixa contra l'autoritat pontifícia venerada com la d'un pare. ¿Pot, es pregunta, un fill reptar el seu pare? Amb la resposta comença la carta que la reina Maria adreça al Papa, tot censurant-lo entre ratlles:

«Non est decens ut filius corrigat patrem suum, sed quando sub nomine patris aliqua fuerint contra justitiam que pater potest faciliter ignorare, decens est filio patrem suum accusare de eis» (reg. 2289, fol. 7°).

L'any 1403, amb motiu de la confirmació de les paus amb Gènova acordades per Pere el Cerimoniós el 1386, Guillem Ponç redactà un breu preàmbul elogiant la bona fe en el Príncep i la religiositat fidel, i invocant la divinitat perquè, seguint tals principis, els imperis siguin afermats, i la utilitat dels súbdits, conservada.¹⁶ Alguna vegada Guillem Ponç posa un exemple de l'antiguitat que reforci la petició o la sostingui. Joan de Pròxita, de la il·lustre família valenciana que després comptà entre els seus membres Joan Gilabert,¹⁷ desitjava d'obtenir un ardiaconat a Lleida per a poder-hi residir i estudiar a la seva Universitat. El secretari compara Pròxita i la seva afeció a l'estudi amb Anaxàgoras, el qual «nonaginta annos consumavit in studium» (23 març 1398; reg. 2289, fol. 113). No sé de quina font tragué Guillem Ponç aquell detall de la vida del filòsof, però encara en rebla l'alliçonament amb un aforisme de filosofia pràctica, fill de l'experiència vital d'un funcionari mal pagat. Pròxita demanava una

16. *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, I, (Barcelona 1847), 2.

17. *Poesies de Gilabert de Pròxita*, ed. M. de RIQUER (Barcelona, ENC, 1954).

«vite sustentatio sine qua nequit aliquis utiliter studio scientie superesse». És a dir, que, sense la vida assegurada, ningú no pot vacar útilment a l'estudi.

Aquests i altres matisos, no cal marcar-los com a cosa excepcional en els textos redactats per Guillem Ponç, però tenen personalitat. Sabia modular bé el seu pensament en forma conceptuosa i emfàtica quan calia. Recordaré, per exemple, una carta del 26 de desembre de 1397 (reg. 2289, fol. 15^v), on el secretari vol convèncer de la bona amor fraternal amb la qual la reina Maria tractava la seva cunyada la reina vídua Violant :

«Serenissimam Dominam Iolandam domini regis Iohannis felicis recordationis relictam, quam exortacionibus salutaribus apostolicis litteris sua sanctitas recomendat, tractavi tractareque intendo successivis temporibus ut sororem, nam id et plurimum ampliora exposcunt exortationes apostolice memorate, sublimitas conjugii tanti regis et prosapie regalis Francie altitudo a qua scimus reginam ipsam ortum habuisse clarissimum, et inquam ipsius viduitatis honestas ...»

És un florilegi dels motius de l'actitud d'una reina envers l'altra : la recomanació del Papa, la nobilitat del seu marit, la seva ascendència reial de França I, sobretot, l'honestedat de la seva vida de vídua.

Quant a la forma purament retòrica, els testimonis que he pogut recollir ens acosten al món de la Roma clàssica. Els secretaris no necessitaven haver estat personalment a Itàlia per haver après la llegenda de la història romana o recordar fragments d'hexàmetres virgilians. Parlant de la medicina i de la seva necessitat, se li'n va la ploma a recordar que, privat de metges, l'home no podia «nullam sperare salutem» (*Eneida*, II, 353 ; Rubió i Lluch, *Docs. Cult. Cat.*, 371). Quan parla de Tamerlà, ens el presenta «onustus spoliis divitiarum orientis», perquè Virgili havia escrit (*Eneida*, II, 289), «spoliis orientis onustus» (Rubió i Lluch, *Dip. O. C.*, 695). Anomenarà els turcs «Parthii perfidi» (*ibidem*, pàg. 699), i Jesucrist vindrà a encarnar-se «a summo descendens Olympo» (*ibidem*, pàg. 686). De vegades certes maneres de dir s'enganyaven a l'orella del secretari, i les repetia en llocs diferents : així la «dulcedo tranquille amenitatis» que el 1403 ponderava a l'emperador Manuel Paleòleg (Rubió i Lluch, *Dip. O. C.*, 677), ja l'havia usada el 1398 escrivint al Cardenal d'Espanya i referint-se al Cisma (reg. 2289, fol. 101^v).¹⁸

18. «Super facto unitatis Ecclesie ... quam filialis comprensionis affectu ardentius pregestimus de variis et diuturnis laboribus ad tranquille amenitatis et amene tranquillitatis dulcedinem respirare ...» Guillem Ponç traduí aquestes frases en sengles lletres adreçades a personatges castellans : «... sobiranament deseamos que puede [sic] de muytos e diversos traballos a repós de dolça amenidad respirar ...» (reg. 2289, fol. 101-102). Sobre el Cardenal d'Espanya, EHRLÉ, *Alpartil*, 525.

IV

Referint-me ara als documents en català de Guillem Ponç, haig d'advertir que llur estudi no pot tenir l'eficàcia volguda, si no va acompanyat de recerques paral·leles en altres funcionaris de l'escribania. Cal, doncs, procedir amb cautela fins que tinguem arguments per a atribuir valor personal a les fórmules de l'estil dels documents. Acabo d'assenyalar reminiscències de la poesia llatina en lletres del nostre secretari. També en les escrites en català trobem algun record de la història clàssica. Per exemple, quan presenta Orfeu i Tiberi Graco al comte d'Urgell com a models de bona amor conjugal (Rubió i Lluç, *Docs. Cult. Cat.*, I, núm. 436; Valeri Màxim, III, 6), o bé recordant la segona guerra púnica i la història de Curcí i de Règul, també segons Valeri (V, 6, i I, 1); *ibidem*, núm. 437). El 1397, i recordant segurament també Valeri Màxim (III, 2), enardia la decisió del mercader de Barcelona Francesc de Casasaja i de Guillem Pujada de València d'armar una galera per a l'estol contra Berberia, posant-los com a exemple l'heroisme de Muci Escèvola. Encara hi és afegida una al·lusió llegendària a la batalla de les Termòpiles, si bé creient que eren romans i no grecs els qui hi lluitaren contra els perses (ACA, reg. 2240, fol. 5). La història de Roma era per al Rei i per al seu secretari la font dels més alts models. La carta acabava dient:

«Molts altres exemples de Romans molt virtuosos de coratge vos allegariem sobre açò, mas callam-nos-ne adés per no anujar-vos. E creem que sol aquests sien bastants a ... animar vostre coratge e no retraure-us del sant fet començat.»

Uns i altres testimonis signifiquen que el Rei i Guillem Ponç volien lluir una mica llur petita erudició clàssica.

Podria ésser que d'altres detalls semblants m'hagin passat inadvertits, perquè deliberadament he prescindit de les cartes on no apareix el nom del secretari Ponç, i és sabut que aquelles que porten la nota «Dominus Rex missit signatam», mai no he vist en temps del rei Martí que duguin nom de secretari. ¿Qui les havia escrites, encara que fos amb intervenció personal del Rei en llur dictat? Recordem la carta que ell adreçà el 3 d'octubre de 1403 a la seva cosina, néta de l'infant Pere, fill de Jaume II, que es resistia a acceptar el càrrec d'abadessa de les clarisses de València perquè no sabia de cantar (*AIEC*, V, 536).¹⁹ Rica en citacions i autoritats

19. Vegeu, sobre aquesta carta: *POU, Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes* (Vic 1930), 422. La publica el P. IVARS a l'«*Archivo Iberoamericano*», vol. XXVIII, (Madrid).

eclesiàstiques, bé s'adiu amb la formació religiosa del Rei i parla tan íntimament d'experiències personals, que hom podria atribuir-ne tot el mèrit al rei Martí.

Pecaríem d'hipercrítics si negàvem als reis tota intervenció personal en la seva correspondència, i crec ben possible que algunes expressions que de vegades ens sobten per llur vivacitat en les cartes que atribuïm a un secretari, eren recollides per ell de la boca del Rei quan hi despatxava. Només quan certes maneres de dir les veiem tan sovintejades que hom pugui considerar-les com a típiques d'un estil, podrem atribuir-les en bona crítica a un nom determinat. Una tal precaució obliga a no registrar, o a deixar indecisa, la paternitat d'algunes d'aquestes expressions afortunades. Per exemple, l'any 1403, el rei Martí volgué fer una gran plaça davant el seu palau de Barcelona per tal que hi fossin celebrades les justes i els torneigs. L'*Itinerari* de Girona i Llagostera publica alguns documents que hi fan referència. Cap de tan significatiu com el que conté les instruccions donades pel Rei al mestre racional Lleonard de Sors perquè convencés els consellers barcelonins de la conveniència de la gran reforma projectada (AIEC, V, 535). Les instruccions foren redactades per l'escrivent de la cancelleria Gabriel Mascaró «mandato regis facto ad relationem Guillelmi Poncii secretarii». Aquest autoritzà, segons costum, amb el seu prenom cada paràgraf. Quina era la part que pertocava a cadascun dels tres que hi intervingueren? La redacció és poc hàbil i mal estructurada sintàcticament. Mascaró era un subaltern de l'escrivania. L'al·lusió al *Cerimoniós*, pare del Rei, degué ésser recollida dels llavis d'aquest, car ja és sabut com li agradava de retreure consells i dites del rei Pere. Guillem Ponç s'esforçà a interpretar el sentit urbanístic del sobirà, i en donar les instruccions a Mascaró degué insistir perquè no oblidés en la redacció cap dels arguments que el Rei devia haver formulat, però els vestí introduint en la redacció la part que la *imaginació* i l'*enteniment* havien tingut en el propòsit del Rei. Aquest cerebralisme porta la marca de Guillem Ponç, i l'escrivà Mascaró no sabé donar el relleu merescut a un recurs oratori que Lleonard de Sors podia emprar en la seva entrevista amb els consellers. Entremig, però, de tanta frase, destaquen un parell d'expressions molt encertades: el Rei volia *decorar lo públic de la ciutat*; els Reis trobaven goig a elogiar Barcelona, igual que una *simple persona* faria amb la casa pròpia. Això no són pas llocs comuns epistolars. ¿No eren recollits a la conversa del secretari amb el Rei?

Igual diria de la bella lletra adreçada a Ramon Alemany de Cervelló el 28 de febrer de 1405 (AIEC, V, 570). Com un bon secretari, posa per escrit sentiments i justificacions escoltats de boca del Rei. Només un moment es manifesta l'afecció de Guillem Ponç a subratllar les expressions.

És en l'adjectivació amb la qual vol consolar el vell Alemany d'haver hagut de renunciar al servei del Rei per la malaltia. Certament, ara el seu fill és el governador, però el càrrec no ha sortit de casa seva, i el seu fill, li diu en la carta, és «carn de vós empaltada, eixida e brótada».²⁰

Voldria que aquests exemples expliquessin el criteri que m'ha orientat en la tria de les mostres que crec representatives de l'estil personal de Guillem Ponç. No he cercat frases rotundes, sinó les que corresponen al conjunt de fórmules que, per llur repetició, podem dir que li eren preferides, o al to oratori que, vist gran nombre de documents d'ell, em sembla peculiar seu.

Em referiré, en primer terme, a l'adaptació del *cursum* llatí a la frase catalana. Dic adaptació, ja que no podem parlar de calc de les seves receptes a una llengua com el català, rica en mots oxítons i pobra en proparoxítons.²¹ La cadència més corrent és $\acute{ - - | - \acute{ - }$, la qual recordaria el *cursum planus*: *industriosa saviesa*; *pena condigna*; *intrínsech coratge*... Si els mots són monosíl·labs o aguts, la síl·laba tònica sembla involucrar-ne una de muda, i l'efecte és el mateix: *vituperi e scarn*; *irreparable perill*... Casos semblants són corrents en textos del segle XIV. Del *cursum tardus* i del *velox* confesso que no he trobat exemples que em satisfessin sense haver de forçar-ne l'accentuació.²² Sovint, en canvi, als finals de frase he trobat un ritme que en diria anapèstic per a explicar-lo, cadència no infreqüent tant a la prosa literària com a la de cancelleria: *explicar no:u curam*; *havets mes entre mans*; *vos, hayam que grahir*; *principal advocada*... Alguna frase he trobat on el ritme és de vers de deu síl·labs: *tota parcialitat foragitada* (AIEC, IV, 130); *degudament e justa provehir* (*ibid.*, V, 131). Aquesta modalitat no és emprada, ni de lluny, amb la freqüència deliberada d'alguns escriptors valencians.

Quant al ritme de la frase, no puc dir que Guillem Ponç innovi res. En canvi, ben propi d'ell sembla l'abús dels sinònims, mots amplificadors

20. No puc passar per alt la carta adreçada a la Reina de Sicília en ocasió de l'afollament del seu prenyat (21 agost 1403). Poques coses duia el Rei tan clavades al cor com la preocupació per tenir descendència: «lo més sobirà desig que havem en aquest món a present, és que veïam fruit del rei nostre fill e de vós» (reg. 2299, fol. 85^v). Guillem Ponç fa parlar el Rei. No posa a la carta els tocs característics de les seves redaccions.

21. La major part dels exemples, els trec de *l'itinerari del Rey En Martí de GIRONA LLAGOSTERA* (AIEC, IV i V).

22. MARÇAL OLIVAR publica una carta de Bernat Sirvent (*loc. cit.*, nota 1) reproduïda per RIQUER, *Obras de Bernat Metge* (Barcelona 1959), pág. *63, com a exemple d'intent d'adopció del *cursum*. Vegeu, per exemple, l'última frase: *pristina llibertat*, on sembla clara la imitació del *cursum velox*, preferit d'ordinari, segons les normes tradicionals, a l'acabament dels paràgrafs. No em convenç tant l'exemple presentat per Riquer, *loc. cit.*, pág. *56.

i termes anàlegs, en agrupaments homogenis pel sentit. Un tal recurs era propi de les cartes llatines sorgides de la cancelleria. Hi surten, a tall de llocs comuns, frases com les següents: *constituimus, facimus et ordinamus; ad mandandum, precipiendum et requirendum; concedimus, statuimus et etiam ordinamus*, etc. Cert que entre tals mots hi ha sovint una gradació de significat, però degeneraven fins a esdevenir una mena de rebles eufònics destinats a arrodonir el ritme de l'expressió.

Val a dir que d'altres secretaris, palesant l'empremta que la tradició de l'escribania els havia deixat, empraven també mots redundants.²³ Guillem Ponç no solament n'exagera l'ús, sinó que el converteix, o el vol convertir, en element decoratiu del seu estil. Hi posa molt sovint una despreocupació quant a la reiteració del concepte, la qual només disculpen pensant que els mots eren tan importants per a ell per llur sonoritat com per allò que significaven. Per exemple: *permès e legut; glòria e honor; fermat e jurat; affers e negocis; destituït e remogut; qüestions, controversies e debats; punir e castigar* (la frase també surt en altres secretaris, potser per tal d'aclarir el llatinisme, com diuen *inhibir e vedar; conclusió e fi; salut e sanitat*, etc.).

No sempre, però, els mots paral·lels són tan pròxims a la sinonímia. Aquests són per a mi els casos més interessants. Llavors Guillem Ponç, bé que carrega la frase innecessàriament per al nostre gust, ho fa valent-se de termes que manifesten una volguda intensificació o diversificació de significat i de matisació. Si llegim la carta del 17 d'octubre de 1398 sobre l'armada contra Berberia (*AIEC*, IV, 126), veurem que el capità de l'estol havia d'ésser una «notable, cavallerívola, industriosa e sàvia persona», la qual «el capitaneig, conduga e regesqua e a aquell precehesque» i tingui cura del seu «bon regiment, conduïment, benavenir e conservació». El 28 de desembre del mateix any, el Rei, tot donant gràcies al Consell de Cent per la part que prengué al seu goig al naixement del seu nét, mort a la infantesa, els prega que demanin a Déu que el faci «vertader lum, augmentació, endreçament e segura tutela» dels seus regnes (*AIEC*, IV, 131). Els consellers de Barcelona i aquesta ciutat solien ésser afalagats i temuts pels reis. Martí *el Vell* no restà en segon terme a extremar l'elogi. El 4 de juny del mateix 1398 adreçà als consellers una carta notable, regraciant-los en paraules poc corrents per dues coses: per haver-li recordat el seu dret a fer ús de la regalia de pau i treva, i pel consell de fer jurar el seu fill Martí de Sicília com a successor (*AIEC*, IV, 118). Com a màxima nota del seu agraïment, el Rei utilitza la frase que el seu pare, el *Cerimoniós*, «incessantment dehia»: que Barcelona era «font e rabaça ferma de

23. Són els *ensanchamientos de la frase*, al·ludits per RIQUER (*loc. cit.*, pàg. *57).

tots sos regnes». Guillem Ponç vol glossar eloqüentment aquesta dita, i ho fa amb l'amplificació retòrica, típica del seu estil quan volia escriure efectísticament, i tan elogiada pels tractadistes medievals. Copio les seves frases :

«font en derivació de sans consells, tots béns e compliment de totes habundàncies ; rabaça en fortificació, corroboració e fermetat de la reyal corona ...».

Una tal manera d'escriure no era banal, sinó que volia ésser significativa. Hi contribuïa la traça de Guillem Ponç en l'adjectivació. Emprava especialment cultismes que, en el to elevat que volia donar a les expressions, no detonen gaire i reforcen la intenció oratòria del secretari. Són adjectius poc corrents en el sentit que els dóna. L'experiència és *actual* (AIEC, IV, 131), i la dilecció *perfecta* (IV, 146); la *naturallesa*, és a dir, la fidelitat, és *innata* (V, 519); el voler, *escalfat* (V, 535); la saviesa, *curosa* (IV, 178); els anunciadors, *primitius* (IV, 131); l'afecció, *superlativa* (IV, 118); la creença pot ésser *frèvol* (reg. 2239, fol. 19), i els zeladors, *especials e afectuosos* (*ibidem*), les particularitats, *essencials* (reg. 2299, fol. 1), i sobre aquest adjectiu cal tenir en compte que el Rei parla de la seva *reial essència* (V, 537) i distingeix entre l'*essència* i la *dignitat* d'una persona; l'edat és *florida* (IV, 97) i els treballs poden ésser *industriosos* (reg. 2239, fol. 30), el mateix que la *saviesa* (IV, 124 i 178). De vegades trobem veritables tautologies, com escriure la *gran immensitat* (IV, 128), bé que en una altra ocasió el secretari parla de la *immensitat de pensa* (IV, 114). Hi ha termes que li vénen sovint a la ploma, com l'adjectiu *intrínsec* i l'adverbi derivat: hi ha coses que el Rei vol saber *intrínsecament* (V, 20) o que *intrínsecament* té a cor (*ibidem*, 535), però el coratge i l'afecció poden ésser igualment *intrínsecs* (IV, 117). En un document llatí (Ehrle, 293) al qual abans m'he referit, adreçant-se als cardenals d'Avinyó, els tira en cara que no volen amagar *per documenta extrínseca* allò que llurs cors tanquen *intrínsece*. Ens dóna així una prova més del goig que tenia a jugar amb la paraula. La tornem a trobar encara en una carta on diu que el mèrit de la ciutat de Barcelona, per tal com sobrepuja les més excel·lents virtuts, el tenia imprès «dins lo palau de nostre *intrínsec coratge*» (IV, 118).²⁴

La passió pels mots poc gastats per l'ús el portava a encisar-se amb el so que feien. En una ocasió els arrenghera fent-ne ressaltar la similitud. És a la lletra que, de València estant, adreçà el 12 de novembre de 1403 als jurats de Mallorca després de la gran inundació que havia colpit

24. Aquest cultisme ja l'emprà Ramon Llull, però el *Diccionari* d'ALCOVER-MOLL no en torna a esmentar exemples fins al segle xv.

la ciutat. Amb inflor barroca la inaugura: «Desventurat, amargós e ruïnós cas ... enderrocaments, abisaments, totals destruïments e trabucaments d'albergs» han produït «la gran e fora de tots límits destrucció e desolació...». Fixem-nos també en l'article separat del substantiu. Encara va més enllà per ponderar la desgràcia. El poble ja no és sinó *reliquia* de poble, i això ho diu dues vegades. La segona part de la lletra conté l'alliçament religiós, tret de l'Escriptura, que el Rei solia propinar davant una malvestat (*ATEC*, V, 537).

Dels exemples presentats deduïm que Guillem Ponç tenia un temperament que s'adeia molt amb el comentari dels fets dramàtics i de perillositat política. No sabia escriure ni amb flexibilitat ni amb gràcia, com si només tingués armes emfàtiques a la seva panòplia. Les figures dramàtiques de l'antiga Roma, les recordarà si vénen a tomb, però els profetes de l'Antic Testament eren els seus preferits, i les al·lusions a Isaïes en les situacions greus devien interpretar bé les intencions del Rei, tan familiaritzat també amb la literatura bíblica. Dues cartes recordaré com a mostra, publicades per Girona i Llagostera, que són veritables arengues posades en boca del Monarca. En ambdues trenquen el comentari uns autèntics epifonemes que desvirtuen el to admonitori de la carta, com portats per un rampell oratori. En cap moment no se'ns mostra tan vibrant la força persuasiva de la qual Guillem Ponç era capaç. Ja no combina petites afectacions de llenguatge, sinó que parla apassionat íntimament pel motiu que l'obliga a escriure. El 16 de gener de 1399 s'adreçava el Rei a mossèn Alemany de Cervelló, governador de Catalunya, excitant-lo a anar a Girona, encara que fos fent-s'hi portar, si no podia cavalcar per la malaltia, i castigar l'atemptat sacríleg comès a la catedral.²⁵ El text és muntat sobre Isaïes i Jeremies i la comparació del crim de Girona amb la mort de l'abat de Sant Cugat. No puc copiar tota la carta com mereix, però sí que transcriuré les frases adreçades al governador de Catalunya:

«Movets-vos, doncs, mossèn Ramon, movets-vos ... Mirats, e vejats, si en açò us adormits, en què us despertarets» (*AIEC*, IV, 136).

L'altra carta, del 13 de març de 1405, l'any de la mort de Guillem Ponç, és igualment impressionant per la identificació assolida entre la intenció del Rei i la interpretació que en fa el seu secretari. Fou escrita a conseqüència de l'oferta que el rei de Sicília féu al Papa, la qual semblà pobra i indigna de la seva categoria a Martí *el Vell*. El P. Ehrle ha publicat (*loc. cit.*, pàg. 343) les instruccions d'una ambaixada tramesa al

25. M'he referit abans a aquest moment de la vida de Ramon Alemany de Cervelló que obligà el Rei a prescindir d'ell com a governador.

Papa sobre aquest fet. El rei d'Aragó en donà la culpa als consellers del seu fill, i s'adreçà, blasmant-los, al seu camarlenc, Galceran de Sentmenat. Volgué que la carta del secretari li fos llegida, i sotmesa, per tant, a la seva aprovació, abans d'ésser tramesa.²⁶ Hi és expressada l'ànsia del rei *Vell* perquè el rei *Jove*

«emprena e faça obres grans e fets virtuosos e de gran fama e renom, segons sos predecessors han acostumat, e mostre's bé en los actes dignes de gran memòria que han virtuosament fets en lo món».

En canvi, el Rei havia fet una proferta inferior a la d'un de tants cavallers :

«Oh gent cega, oh gent de poch bé, oh consellers de semblant nom indignes! ... cert bé han mostrat que habita en ells poch de bé e menys providència e seny ... Homes ignorants e grossers, ells conceixeran ab sobirana raó que han fet errada molt gran e més que gran» (AIEC, V, 572).

Així escrivia Guillem Ponç. No pas inspirant-se en els clàssics o plagiant-los, sinó escoltant la veu tradicional de les cròniques reials. Contemporani de Bernat Metge, només els ajunta la cronologia. Ni és escèptic ni irònic. Dins els corrents que transformaren l'estil de la cancelleria en tombar el segle XIV, assaja mètodes per tal de posar la seva prosa a un nivell diferent del tradicional. Ho fa recarregant l'èmfasi, més per acumulació de paraules que podien enrobustir el ritme del període, que no pas cercant models a la prosa ciceroniana. No tenia bon gust, però trobava a la seva manera el to d'un filòsof moral quan les circumstàncies l'hi obligaven.

V

I bé: l'estudi de l'actuació dels secretaris, no hem de limitar-lo al paper que exerciren com a escriptors. Crec que un altre aspecte en ells podria interessar-nos.

¿Fins a quin punt podien influir en la política i en les decisions dels reis? Assistien a llurs consells. Duraven més en llur ofici que no els consellers que ho eren per nomenament reial, o en virtut de llur dignitat. Sabem quines eren llurs ambicions, quant a excellir en el càrrec. No ens cal sinó llegir l'epistolari de Bartomeu Sirvent. ¿Quines eren, però, llurs idees personals quant al règim de la governació de la terra? ¿Eren prou

26. «Dominus Rex, cui fuit lecta, mandavit mihi Guillelmo Poncii.»

independents per a manifestar-les quan despatxaven amb els reis, o en els documents que redactaven on havien de parlar sempre en nom d'ells? A la cort del *Magnànim* la nota predominant era l'afalac, potser per contagi dels humanistes italians. Una tal nota no apareix als regnats anteriors. Els secretaris tampoc no havien d'anar peregrinant, com els humanistes, d'una cort a l'altra, si perdien el favor del príncep.²⁷ Es lligaven d'ordinari a una de sola. Podien caure de llur posició com Bernat Metge, però romaniens fidels a la dinastia.

M'ha suggerit aquests pensaments el fet de veure que Guillem Ponç compartí amb el rei Martí tot el pes de les negociacions tan difícils, dramàtiques de vegades, amb el papa d'Avinyó segons els documents donats a conèixer pel P. Ehrle.²⁸ Faria bonic de poder constatar que els més distingits dels nostres secretaris no solament feren un paper a la història de la prosa catalana, sinó que també havien influït en el govern de la terra.²⁹ Eren uns professionals de la literatura, i, com deia el bisbe Sopera a les corts de Barcelona de 1413: «migençant literatura degue [és a dir, deuria] ésser en tots temps regida la cosa pública».³⁰

JORDI RUBIÓ

Institut d'Estudis Catalans.

27. Cf. el bonic llibre de LAURO MARTINES, *The Social World Florentine Humanists. 1390-1460* (London 1963).

28. F. EHRLE, *Martin de Alpartils Chronica* (Paderborn 1906).

29. El *Somni* de Bernat Metge em sembla que té més d'apologia o d'autodefensa que de programa polític.

30. R. ALBERT - J. GASSIOT, *Parlaments a les Corts Catalanes* (Barcelona, ENC, 1928), 119. Val a dir que aquesta frase del bisbe Sopera no donava al mot *literatura* el mateix sentit que nosaltres. Ell pron que sabia de memòria l'argument amb el qual els papes justificaven les concessions fetes als clergues estudiants perquè cobressin llurs beneficis eclesiàstics, encara que, per tal com vivien a les ciutats universitàries, no tenien residència canònica: «per viros litteratos et maxime iuris canonici et civilis sciència predictos, reges et populi salutaribus ducuntur consiliis et regna salubriter gubernantur». És un text que apareix sovint en concessions del papa Joan XXIII, el desposseït a Constança. La reminiscència és evident.